

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

СОЦІОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

Методичні рекомендації
для студентів, які навчаються за спеціальністю
054 Соціологія

(кредитно-модульна система)

Видавництво НУА

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

СОЦІОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

Методичні рекомендації
для студентів, які навчаються за спеціальністю
054 Соціологія

(кредитно-модульна система)

Харків
Видавництво НУА
2019

УДК 316.42(075.8)
С 69

*Затверджено на засіданні кафедри соціології
Народної української академії.
Протокол № 11 від 13.05.2019*

Автор - упорядник *Т. А. Удовицька*
Рецензент д-р соціол. наук *І. С. Нечитайло*

Методические рекомендации по изучению учебного курса «Социология социальных изменений» составлены в соответствии с требованиями по организации учебного процесса в кредитно-модульной системе подготовки специалистов и включают материалы, позволяющие студентам изучить основные концептуальные взгляды на социальные изменения и применять полученные знания при анализе социальных изменений в современной Украине.

Для студентов, специализирующихся в области социологического знания.

С 69 **Соціологія** соціальних змін : метод. рекомендації для студентів, які навчаються за спеціальністю 054 Соціологія (кредит.-модул. система) / Нар. укр. акад., [каф. соціології] ; авт.-упор. Т. А. Удовицька. – Харків : Вид-во НУА, 2019. – 40 с.

Методичні рекомендації з вивчення навчального курсу «Соціологія соціальних змін» укладені відповідно до вимог з організації навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки спеціалістів і включають матеріали, що дозволяють студентам вивчити основні концептуальні погляди на соціальні зміни і застосовувати отримані знання при аналізі соціальних змін у сучасній Україні.

Для студентів, які спеціалізуються в галузі соціологічного знання.

УДК 316.42(075.8)

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Соціологія соціальних змін» вивчається відповідно до навчального плану підготовки бакалаврів за спеціальністю 054 – Соціологія та носить теоретико-прикладний характер. Матеріал навчального курсу має суттєве значення для формування уявлень про сутність соціальних змін в суспільстві і його підсистемах та формування компетентностей щодо аналізу цих змін.

Мета курсу – на підставі вивчення теоретично-наукових підвалин концепції соціальних змін сформувати у студентів компетентності щодо аналізу суспільств і його соціальних підсистем як безперервного процесу соціальних змін. Дана мета здійснюється через розкриття сутності соціальних змін, виявлення чинників і причин їх виникнення, аналіз їх спрямованості і кінцевої результативності. В межах навчального курсу розглядаються питання, пов'язані з: формуванням і розвитком концептуальних поглядів на соціальні зміни, а також передумовами і чинниками їх виникнення і розвитку; типологією соціальних змін і соціальних процесів в аспекті їх спрямованості, характеру і результативності; особливостями виникнення і прояву соціальних змін в основних соціальних інститутах, соціальній структурі суспільства; проблемами управління соціальними змінами. Відповідно до змісту навчального курсу, значна увага приділена аналізу чинників і спрямованості соціальних змін в сучасній Україні.

Після вивчення спецкурсу студенти повинні **знати**: основні концептуальні підходи до аналізу соціальних змін; сутність соціальних змін, чинники і джерела їх виникнення; основні типи соціальних змін, їх взаємозв'язок з соціальними рухами і процесами; тенденції соціальних змін в соціальних інститутах, соціальній структурі сучасного українського суспільства; механізми і проблеми управління соціальними змінами.

Проблемно-теоретичний зміст дисципліни дає можливість студенту **вміти**: застосовувати «процесний» підхід до аналізу суспільства і окремих його підструктур; проводити порівняльний аналіз стану соціальних систем і підсистем в процесі соціальних змін; давати оцінку спрямованості та результативності соціальних змін.

Міждисциплінарні зв'язки

При вивченні курсу студенти можуть використовувати знання, отриманні в ході вивчення наступних курсів: «Загальна соціологічна теорія», «Історія соціології».

Знання, отриманні студентами в ході вивчення курсу, можуть бути використані в ході вивчення проблем і питань таких курсів як: «Загальна соціологічна теорія», «Історія соціології. Сучасні соціологічні теорії», «Соціологія управління».

Зміст даної навчальної дисципліни, форми і методи роботи по її вивченню направлені на формування наступних **компетенцій**:

компетенції соціально-особові (КСО)

КСО-1 – організовувати власну діяльність в умовах соціальних змін;

КСО-2 – здійснювати саморегуляцію своєї соціальної поведінки і адаптуватися до соціальних змін;

КСО-3 – враховувати соціальні зміни в процесі власної діяльності;

КСО-4 – здійснювати ефективні комунікативні зв'язки в умовах соціальних змін;

КСО-7 – враховувати індивідуальні особливості поведінки особистості в процесі соціальних змін.

загальнонаукові компетенції (КЗН)

КЗН-1 чітко представляти структуру сучасного гуманітарного знання й на основі теорій соціальних змін вміти аналізувати проблеми і тенденції цих процесів, що мають соціальне значення; використовувати методи гуманітарних наук в професійній діяльності, пов'язаній з аналізом і управлінням соціальними змінами.

загально-професійні компетенції (КЗП)

КЗП-1 – проводити соціологічний аналіз проблем в процесі соціальних змін;

КЗП-2 – застосовувати наукові досягнення і результати соціологічних досліджень соціальних змін в майбутній професійній діяльності;

спеціалізовано-професійні компетенції (КСП)

КСП-1 – розуміти сутність і соціальну значимість, основні завдання соціолога в умовах соціальних змін в сучасному суспільстві;

КСП-2 – розширювати власну систему знань, безперервно підвищувати інтелектуальний рівень і рівень професійної майстерності на основі самоосвіти;

КСП-3 – вміти визначати тенденції соціальних змін в трудовому колективі; формулювати рекомендації по поліпшенню соціально-психологічного клімату в колективі в умовах соціальних змін.

КСП-4 – забезпечувати соціальний захист співробітників в умовах соціальних змін; вміти виявляти конфлікти і проблеми, пов'язані з цими процесами.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ І КОНТРОЛЬ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Формами організації навчального процесу є лекції, семінарські та індивідуальні заняття, виконання індивідуального і інших завдань, самостійна робота.

Поточний контроль знань здійснюється на семінарських заняттях і під час індивідуальної роботи з викладачем і включає оцінку не тільки знань студента по кожній темі, але і якості виконання завдань самостійної роботи.

У ході вивчення курсу студенти повинні виконувати по кожній темі завдання для самостійної роботи і представляти їх на семінарському занятті або під час індивідуальної роботи з викладачем.

Окрім цього, студент повинен виконати індивідуальне завдання по одній із запропонованих тем.

Підсумковий контроль успішності студента по даній навчальній дисципліні здійснюється у формі заліку. Студент одержує залік, якщо за всіма видами робіт набране від 50 балів і більш за умови виконання завдань за усіма модулями дисципліни.

Критерії оцінювання видів навчальної діяльності студента

№ з/п	Вид роботи	Кількість балів за вид роботи	Кількість даного виду роботи за навчальний курс	Максимальна кількість балів
Основні види діяльності				
1.	Робота на лекційному занятті	1	8	8
2.	Робота на семінарському занятті	2–4	9	36
3.	Виконання завдань по самостійній роботі	2–4	9	36
4.	Підготовка і захист реферату	8	1	8
5.	Виконання індивідуального завдання	12	1	12
Усього				100

Шкала оцінювання

За шкалою ECTS	Визначення за національною шкалою	За національною шкалою	За шкалою ХГУ «НУА»
А	Глибоке знання теоретичного матеріалу, основних наукових концепцій і теорій соціальних змін, розуміння сутності соціальних змін і знання їх основних характеристик, вміння застосовувати отриманні знання при виконанні практичних завдань, вільне володіння категоріальним апаратом, вміння визначити основні напрями соціологічного вивчення соціальних змін, здійснення самостійних	Зараховано	85–100
В	Хороше знання теоретичного матеріалу, розуміння суті соціальних змін, хороше володіння категоріальним апаратом курсу, знання актуальних проблем соціологічного вивчення соціальних змін, сформованість навиків самостійного аналізу цих проблем	Зараховано	75–84
С	Хороше знання теоретичного матеріалу, розуміння суті соціальних змін, володіння категоріальним апаратом курсу, знання актуальних проблем соціологічного вивчення	Зараховано	65–74
Д	Задовільне знання теоретичного матеріалу і основних проблем курсу, розуміння суті соціальних змін, володіння категоріальним апаратом курсу	Зараховано	57–64
Е	Достатнє знання теоретичного матеріалу і основних проблем курсу, володіння категоріальним апаратом курсу	Зараховано	50–56
FX	Фрагментарне знання матеріалу, проблем і категорій курсу. Можливість перескладання заліку	Не зараховано	25–49
F	Незадовільне знання матеріалу, проблем і категорій спецкурсу. Обов'язковий повторний курс	Не зараховано	0–24

ПРОГРАМА КУРСУ

Модуль 1. Теоретичні і методологічні підходи до аналізу соціальних змін

Тема 1. Соціальні зміни: поняття, сутність, типологія

Поняття і сутність соціальних змін.

Рівні виникнення і розвитку соціальних змін: особовий (соціально-психологічний); інституційно-організаційний (соціальний); загальносоціальний (соціетальний); глобальний.

Особливості аналізу економічних, політичних, культурних, соціальних змін.

Сфери протікання соціальних змін: зміни соціальних систем; зміни соціальної стратифікації; зміни в соціальних спільнотах та групах; зміни соціальних явищ і процесів; зміни соціальних інститутів і організацій; зміни взаємодій соціальних суб'єктів.

Види соціальних змін: структурні; функціональні; процесуальні; мотиваційні. Типи соціальних змін за ступеню їх масштабності:

- адаптивної модифікації, що відображають зміни усередині системи взаємодій;
- радикальної трансформації, що припускають кардинальні зміни самої соціальної системи.

Моделі форми соціальних змін і їх характеристика.

Нелінійна динаміка соціальних змін в сучасній соціальній реальності та її вплив на тенденції розвитку суспільства. Погляд на революцію як форму соціальних змін в роботах П. Штомпки.

Роль і місце соціальних змін у функціонуванні суспільства.

Тема 2. Соціологічні теорії і концепції соціальних змін

Класифікація концептуальних поглядів на причини, сутність і наслідки соціальних змін. Сутність соціологічного підходу до аналізу соціальних змін. Конфліктний підхід в поясненні соціальних змін. Теорія соціального конфлікту К. Маркса, погляди Р. Дарендорфа в концепції соціальних змін.

Застосування методології класичного еволюціонізму для вивчення соціальних змін. Еволюційна теорія Г. Спенсера. Критика ідей еволюціонізму. Специфіка неозволюціоністських підходів до аналізу соціальних змін.

Теорії циклічних змін О. Шпенглера, А. Тойнбі при дослідженні соціальних змін в суспільстві. Функціоналістські теорії Т. Парсонса в концепції соціальних змін. Структурна теорія Э. Тириакьяна і її роль при аналізі соціальних і соціетальних змін.

Особливості системної теорії при дослідженні соціальних змін.

«Кондратьєвські цикли» і їх застосування до аналізу соціальних змін.

П. Штомпка і його внесок у розвиток теорії соціальних змін. Теорія «м'якого» соціального поля П. Штомпки в концепції соціальних змін.

Сучасні підходи до вивчення соціальних змін. Дослідження українських соціологів змін в сучасній Україні.

Термінологічні характеристики при описі соціальних змін.

Тема 3. Чинники і джерела соціальних змін

Проблеми визначення чинників і джерел соціальних змін.

Основні чинники соціальних змін:

- зміни навколишнього фізичного (природної) середовища;
- зміни в чисельності, структурі і розподілі народонаселення;
- конфлікти із-за ресурсів і цінностей;
- зміни цінностей і норм;
- технологічні досягнення (науково-технічний прогрес, впровадження інновацій);
- дифузійні процеси у сфері культурної і соціальної життєдіяльності.

Джерела соціальних змін, їх зовнішній і внутрішній прояв. Значення визначення чинників і джерел при вивченні соціальних змін.

Інновації як каталізатор соціальних змін. Сучасні чинники соціальних змін.

Тема 4. Соціальні процеси в структурі соціальних змін

Поняття і суть соціальних процесів, їх сутнісні риси. Роль соціальних процесів в соціальних змінах. Основні підходи до типології соціальних процесів. Аналіз сутності процесів становлення; процесів розвитку; процесів функціонування; процесів руйнування.

Типи соціальних процесів: направлені – ненаправлені; прогнозовані – непередбачувані; керовані – некеровані; короткострокові, оптимальні, довгострокові; ендogenous – екзогенні.

Рівні виникнення і протікання соціальних процесів: макропроцеси, мезопроцеси, мікропроцеси.

Взаємозв'язок і взаємовплив соціальних процесів і соціальних змін.

Модуль 2. Соціальні зміни: основні характеристики

Тема 5. Трансформація і модернізація в структурі соціальних змін

Поняття і суть соціальної трансформації. Соціальна трансформація як процес системних змін об'єктивної реальності. Системні характеристики соціальної трансформації. Маркери визначення трансформаційного періоду.

Передумови і причини виникнення трансформаційних процесів в суспільстві. Закономірності виникнення і розвитку трансформаційних змін. Об'єкти соціальної трансформації. Особливості, тенденції і спрямованість соціальних трансформацій в основних соціальних інститутах суспільства. Особливості, тенденції і спрямованість соціальних трансформацій в соціальній структурі суспільства. Суперечності і парадокси соціальної трансформації.

Взаємодія соціальних підструктур і соціальних суб'єктів в процесі соціальної трансформації. Проблеми зміни суспільної свідомості і особистості в процесі соціальної трансформації. Особливості і проблеми життєдіяльності в суспільстві, що трансформується.

Поняття і сутність модернізації, особливості її прояву в соціальних інститутах і суспільстві в цілому. Історичний, релятивістський і аналітичний підходи до аналізу модернізації. Модернізація суспільства як механізми соціальних змін. Критика ідей модернізації. Проблеми і ризики процесів модернізації.

Сучасні модернізаційні процеси в соціальних інститутах.

Тема 6. Концепції циклічного розвитку в теорії соціальних змін

Поняття циклічного розвитку в соціології. Логіка ідей циклічного розвитку і її взаємозв'язок з логікою теорії соціальних змін.

Питання циклічного розвитку в наукових працях П. Штомпки, А. Тойнбі, К. Маркса, Н. Данілевського. Соціологічні теорії циклічних змін. Внесок в теорію циклічних змін В. Парето, П. Сорокіна.

Теорії соціально-економічного, формаційного, цивілізаційного розвитку, особливості їх застосування при вивченні соціальних змін. Основні чинники, що впливають на формаційні і цивілізаційні соціальні зміни.

Основні етапи суспільного розвитку в рамках концепцій формаційного і цивілізаційного підходів до аналізу розвитку суспільства.

Теорії соціальної революції К. Маркса. Особливості соціальних зміни в період зміни циклів в розвитку суспільства.

Тема 7. Соціальні зміни як травма

Поняття соціальної травми в соціології. Віддзеркалення проблем травмагенності соціальних змін в науковій літературі. Характерні риси і ознаки травмагенних соціальних змін. Особливості прояву амбівалентного характеру соціальних змін.

Стадії виникнення, розвитку і функціонування соціальних змін травмагенного характеру.

Особливості віддзеркалення соціальних змін в свідомості людей, вплив цих процесів на соціальну поведінку. Стратегії поведінки людей в ситуації соціальних змін. Рівні подолання травми соціальних змін: особовий, груповий, глобальний.

Функції травмагенних соціальних змін: конструктивний, деструктивний.

Проблеми соціологічного вивчення, виявлення і прогнозування розвитку соціальних змін травмагенного характеру.

Тема 8. Соціальні рухи і соціальні зміни: аналіз взаємовпливу

Підходи до вивчення структури соціальних рухів: функціональний; організаційний; суб'єктний. Взаємозв'язок соціальних рухів і соціальних змін.

Типологія соціальних рухів:

- за масштабом: локальні, глобальні;
- за якістю передбачуваних змін: прогресивні і реакційні; реформісти, радикальні, революційні;
- за відношенням до цілей змін: соціально-політичні, соціокультурні;
- за «вектором» змін: позитивні, негативні і альтернативні;
- за стратегією дій: інструментальні, конструктивні, деструктивні;
- за історичним типом;
- за характером взаємодії між рухами: антагоністичні, конкуруючі, такі, що кооперуються.

Масові рухи і їх вплив на виникнення і розвиток соціальних змін. Вплив соціальних змін на виникнення масових рухів. Форми масових рухів.

Конструктивний і деструктивний характер масових рухів. Проблеми управління соціальними рухами.

Модуль 3. Соціальні зміни в сучасних суспільствах

Тема 9. Сучасне суспільства у фокусі соціальних змін

Структурні зміни: поняття, суть, характеристики. Сутність зміни соціальної структури суспільства, причини і чинники цих процесів. Співвідношення трансформаційних процесів в суспільстві і змін соціальної структури.

Характеристики змін соціально-класової, соціально-територіальної, соціально-демографічної, соціально-професійної, соціально-етнічної структури сучасного суспільства. Роль і місце окремих соціальних груп і спільнот в соціальних змінах. Соціальні наслідки і результат зміни соціальної структури суспільства. Соціологічний аналіз змін в структурі населення суспільства. Вплив демографічних процесів на зміни соціальної структури суспільства.

Поняття і суть трансформації соціальних інститутів, причини і чинники цих процесів.

Інституційні зміни: поняття, суть, характеристики. Співвідношення інституційних змін і трансформаційних процесів в соціальних інститутах.

Специфіка аналізу структурних, функціональних і ціннісних змін при вивченні трансформації соціальних інститутів.

Характеристики трансформації основних соціальних інститутів сучасного українського суспільства.

Соціальні наслідки і результати трансформації соціальних інститутів. Особливості соціологічного вивчення трансформаційних процесів в соціальних інститутах.

Тема 10. Соціальна поведінка і соціальна діяльність: аналіз в контексті соціальних змін

Поняття і суть соціальної поведінки і соціальної взаємодії. Особливості формування соціальної поведінки під впливом соціальних змін. Характеристики соціальної поведінки окремих соціальних груп в динаміці соціальних змін.

Проблеми адаптації особистості до динамічних соціальних змін. Поняття адаптивних механізмів особистості, меж соціальної адаптації. Взаємозв'язок і взаємовплив соціальної поведінки, що змінюється, і функціонування основних соціальних інститутів і підструктур суспільства.

Особливості формування соціальної взаємодії під впливом соціальних змін. Характеристики соціальної взаємодії між особами, окремими соціальними групами в процесі соціальних змін.

Взаємозв'язок і взаємовплив соціальної взаємодії, що змінюється, і функціонування основних соціальних інститутів і підструктур суспільства.

Суперечності, проблеми і соціальні наслідки трансформації соціальної взаємодії.

Тема 11. Соціальні зміни: аналіз в концепції теорії ризиків

Поняття і суть ризику в соціології. Соціальні ризики: особливості і сфери виникнення, прояви, класифікація.

Соціальні зміни як детермінанта виникнення ризиків. Соціальні зміни як специфічне поле і середовище виникнення ризиків. Проблеми співвідношення ризиків і соціальних змін.

Суб'єктивне і об'єктивне виникнення ризиків, що становлять, в процесі соціальних змін.

Причини і передумови виникнення ризиків в умовах соціальних змін. Специфіка ризиків в соціумі з нелінійною соціальною динамікою.

Типологія ризиків, що виникають в процесі соціальних змін. Ризики соціальної діяльності в умовах соціальних змін.

Соціальні механізми зниження ризиків в процесі соціальних змін.

Тема 12. Соціальні зміни в сучасному українському суспільстві: основні характер та тенденції

Українське суспільство як суспільство, що змінюється: основні маркери.

Передумови, причини, основні чинники соціальних змін в сучасному українському суспільстві.

Основні сфери соціальних змін в українському суспільстві:

- зміни в основних соціальних інститутах;
- зміни в соціальній структурі суспільства;
- зміни ціннісних орієнтацій;
- зміни соціальної поведінки і соціальної взаємодії.

Проблеми, протиріччя, ризики та соціальні наслідки соціальних змін в сучасному українському суспільстві.

Тенденції сучасних соціологічних досліджень соціальних змін в сучасному українському суспільстві.

Тема 13. Соціологічні дослідження соціальних змін

Методологічні підходи до вивчення соціальних змін.

Завдання соціологічного вивчення соціальних змін і соціальних процесів:

- визначення необхідності, причин і чинників соціальних змін;
- оцінка їх стану і виявлення проблем розвитку;
- виявлення зв'язків з іншими соціальними процесами і змінами;
- прогнозування спрямованості і результативності соціальних змін.

Специфіка визначення методів соціологічного вивчення соціальних змін.

Основні індикатори соціальних змін і їх застосування в ході соціологічних досліджень. Проблеми соціологічного вивчення соціальних змін. Сучасні тенденції дослідження соціальних змін в Україні.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 381 с.
2. Катаев С. Л. Сучасне українське суспільство / С. Л. Катаев. – Київ, 2006. – 236 с.
3. Козырев Г. И. Социальные процессы и изменения / Г. И. Козырев // Социол. исслед. – 2005. – № 3. – С. 113–119.
4. Кравченко С. А. Динамика социологического воображения: всемирная культура инновационного мышления : монография / С. А. Кравченко. – М. : Анкил, 2010. – 392 с.
5. Ковтуненко Е. С. Теоретико-методологічні засади соціологічного дослідження соціальних змін [Електронний ресурс] / Е. С. Ковтуненко // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2013. – Вип. 18. – С. 95–103. – Режим доступу: <http://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.18.95.pdf>.
6. Назаренко С. В. Социология : учеб. пособие / С. В. Назаренко. – СПб., 2009. – Лекция VI. Социальные движения и изменения. – С. 305–337.
7. Пенн М. Дж. Микротенденции. Маленькие изменения, приводящие к большим переменам / Пенн Марк Дж., Залесн Кинни Э. – М. : АСТ, 2009. – 510 с.
8. Петрушина Т. О. Социально-экономическое поведение населения Украины в условиях институциональных перемен / Т. О. Петрушина. – Киев, 2008. – 537 с.
9. Плотинский Ю. М. Модели социальных процессов : учеб. пособие для высш. учеб. заведений / Ю. М. Плотинский. – М., 2001. – 296 с.
10. Подольская Е. А. Управление социальными процессами : учеб. для высш. учеб. заведений / Е. А. Подольская, В. Н. Назаркина ; Нар. укр. акад., [каф. философ. и гуманитар. дисциплин]. – Харьков : Изд-во НУА, 2015. – 500 с.
11. Тезаурус по социологии / под ред. Ж. Тощенко. – М., 2009. – Разд. IV. Социальное развитие. Социальные процессы. – С. 203–213.
12. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2003. – 557 с.
13. Тощенко Ж. Т. Кентавр-проблема / Ж. Т. Тощенко. – М. : Нов. хронограф, 2011. – 545 с.
14. Тощенко Ж. Т. Парадоксальный человек / Ж. Т. Тощенко. – М. : Юнити, 2008. – 543 с.
15. Штомпка П. Социология социальных изменений [Электронный ресурс] / П. Штомпка. – М., 1996. – Режим доступа: <http://klex.ru/ide>.
16. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка. – М., 2010. – Гл. 19. Социальные изменения, развитие и прогресс. – С. 455–471.

17. Шубрт И. Исторические процессы, социальные изменения, модернизация с точки зрения социологии: монография [Электронный ресурс] / И. Шубрт – М. : РУДН, 2017. – 248 с. – Режим доступа: https://elibrary.ru/download/elibrary_32259463_37874734.pdf.

18. Юрій М. Ф. Соціологія : підручник / М. Ф. Юрій. – Київ, 2005. – Розд. VI. Соціальна динаміка. – С. 257–341.

Додаткова література

1. Бідзюра І. Соціальні зміни в українському суспільстві: поняття і реальність [Електронний ресурс] / І. Бідзюра // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 6: Історичні науки : до 170-річного ювілею. – Київ : НПУ, 2004. – Вип. 1. – С. 251–259. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/13380/1/Bidzyura.pdf>.

2. Валлерстайн И. Социальное изменение вечно? Ничто никогда не меняется? / Валлерстайн И. // Социол. исслед. – 1997. – № 1. – С. 8–22.

3. Гонтога В. М. Синергетика и нелинейные теории социальных изменений [Электронный ресурс] / В. М. Гонтога // Философия и общество – 2010. – № 2 – С. 106–115 – Режим доступа: https://elibrary.ru/download/elibrary_15263674_79717538.pdf.

4. Гражевская Н. И. Отображение трансформационных процессов в системе категорий социально-экономической динамики / Н. И. Гражевская // Экономическая теория. – 2007. – № 4. – С. 19–29.

5. Гудзенко О. З. Концепт «інституційні зміни» в сучасному соціологічному дискурсі: практики теоретизування / О.З. Гудзенко // Грані. – 2015. – № 5 (121), травень. – С. 64–68

6. Злобіна О. Г. Особистість як суб'єкт соціальних змін [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... д-ра соціол. наук за спец. 22.0.03 – соціальні структури та соціальні відносини / О. Т. Злобіна ; Ін-т соціології НАН України. – Київ, 2005. – 33 с. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua.

7. Лапшин В. А. Проблема источников социокультурных изменений в социальных теориях XVIII–XXI веков [Электронный ресурс] / В. А. Лапшин // Знание. Понимание. Умение. – 2013. – № 2. – С. 259–264. – Режим доступа: https://elibrary.ru/download/elibrary_20142665_32021767.pdf.

8. Мартазанов Х.-М. М. Становление понятия социального изменения в истории философско-социологической мысли [Электронный ресурс] / Х.-М. М. Мартазанов // Новые технологии. – 2008. – Вып. 5 – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/stanovlenie-ponyatiya-sotsialnogo-izmeneniya-v-istorii-filosofsko-sotsiologicheskoy-mysli>.

9. Прокопенко А. Л. Поняття соціальної зміни в соціально-філософських концепціях / А. Л. Прокопенко // Мультиверсум : філософ. альманах. – 2006. – № 55. – С. 55–59.

10. Соціологія в ситуації соціальних невизначеностей : тези доп. I Конгр. Соціол. асоц. України, Харків, 15–17 жовт. 2009 р. / Соціол. асоц. України ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 475 с.
11. Українське суспільств: моніторинг соціальних змін. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2018. – Вип. 5 (19). – 254 с.
12. Флоря В. М. Парадигма социальных изменений в западной социологии [Электронный ресурс] / В. М. Флоря // Развитие современной науки: тенденции, проблемы, перспективы. – Нефтекамск : Науч.-изд. центр «Мир науки», 2018. – Режим доступа: https://elibrary.ru/download/elibrary_34897136_71892526.pdf.
13. Штомпка П. Социальное изменение как травма / П. Штомпка // Социол. исслед. – 2001. – № 1. – С. 6–16.
14. Яницкий О. Н. Возможно ли сегодня социальное прогнозирование динамики мобильного мира? [Электронный ресурс] // Вест. Ин-та социологии. – 2019. – № 28. – С. 11–28. – Режим доступа: http://vestnik-isras.ru/files/File/Vestnik_2019_28/Yanitsky.pdf.

Інформаційні ресурси

Інститут соціології Національної академії наук України [Електронний ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Київ, 1990–2019. – Режим доступу: <https://i-soc.com.ua>. – Назва з тит. екрана. – Укр.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ

Модуль 1. Теоретичні і методологічні підходи до аналізу соціальних змін

Тема «Соціальні зміни: поняття, суть, типологія»

1. Поняття і суть соціальних змін.
2. Рівні і сфери виникнення і функціонування соціальних змін.
3. Типологія соціальних змін.
4. Роль і місце соціальних змін у функціонуванні суспільства.

Завдання для самостійної роботи

- виділити відмінності в підходах до визначення сутності соціальних змін;
- з використанням роботи П. Штомпки «Соціологія соціальних змін» скласти типологію соціальних змін в сучасному суспільстві;
- обґрунтувати категоріальний апарат для опису соціальних змін.

Теми реферативних повідомлень

1. Сучасна наукова література про соціальні зміни.
2. П. Штомпка як провідний теоретик соціологічного вивчення соціальних змін.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Мета вивчення даної теми – з'ясувати поняття і суть соціальних змін, сфери і рівні їх виникнення. На початку вивчення теми необхідно звернути увагу на визначення сутності соціальних змін, дати визначення цієї ключової категорії спецкурсу.

Далі необхідно розглянути рівні виникнення і розвитку соціальних змін:

- особовий (соціально-психологічний);
- інституційно-організаційний (соціальний);
- загальносоціальний (социетальний);
- глобальний.

У ході вивчення теми також необхідно проаналізувати основні сфери виникнення і розвитку соціальних змін. До таких сфер відносять: зміни соціальних систем; зміни соціальної стратифікації; зміни соціальних спільнот і груп; зміни соціальних явищ і процесів; зміни соціальних інститутів і організацій; зміни взаємодій соціальних суб'єктів. У ході вивчення теми необхідно також визначити особливості і суть аналізу економічних, політичних, культурних, соціальних змін.

При вивченні соціальних змін важливо розглянути їх типологію:

- структурні зміни, що стосуються структур різних соціальних утворень (інститутів і організацій);
- функціональні зміни, що стосуються функцій різних соціальних систем, інститутів, організацій;
- процесуальні зміни, тобто зміни в соціальних процесах;
- мотиваційні зміни як соціокультурні зміни в духовній сфері (цінностях, цілях, нормах, ідеалах) і сфері мотивацій індивідуальної і колективної діяльності.

Окрім цього виділяються типи соціальних змін за ступеню їх масштабності:

- адаптивної модифікації, що відбивають зміни усередині системи взаємодій;
- радикальної трансформації, що припускають кардинальні зміни самої соціальної системи.

Значимою складовою у вивченні даної теми є аналіз чинників і джерел соціальних змін. До таких чинників відносять:

- зміни навколишнього природного середовища;
- зміни в чисельності, структурі і розподілі народонаселення (демографічні зміни);
- конфлікти із-за ресурсів і цінностей;
- зміни цінностей і норм;
- технологічні і технічні досягнення;
- дифузійні процеси у сфері культурної і соціальної життєдіяльності.

По завершенню вивчення теми необхідно визначити роль і місце соціальних змін у функціонуванні суспільства.

Основна література

1. Гудзенко О. З. Концепт «інституційні зміни» в сучасному соціологічному дискурсі: практики теоретизування / О. З. Гудзенко // Грані. – № 5 (121) травень. – 2015. – С. 64–68.
2. Козырев Г. И. Социальные процессы и изменения / Г. И. Козырев // Социол. исслед. – 2005. – № 3. – С. 113–119.
3. Капицын В. М. Лекция 31. Социология социальных изменений / В. М. Капицын, В. Ф. Романов. – Режим доступа: https://istina.msu.ru/download/3279139/1gE3IE:hCdGTdxSY9x5DsU_d-U_n80HdY.
4. Назаренко С. В. Социология : учеб. пособие / С. В. Назаренко. – СПб., 2009. – Лек. VI. Социальные движения и изменения. – С. 305–337.
5. Тезаурус по социологии / под ред. Ж. Тощенко. – М., 2009. – Разд. IV. Социальное развитие. Социальные процессы. – С. 203–213.
6. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М., 2003.
7. Штомпка П. Социология социальных изменений [Электронный ресурс] / П. Штомпка. – М., 1996. – Режим доступа: <http://klex.ru/ide>.

Додаткова література

1. Валлерстайн И. Социальное изменение вечно? Ничто никогда не меняется? / И. Валлерстайн // Социол. исслед. – 1997. – № 1. – С. 8–22.
2. Ковтуненко Е. С. Соціальні зміни: поняття та види // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. праць. – Харків : Вид. центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2002. – С. 224–228.
3. Прокопенко А. Л. Поняття соціальної зміни в соціально-філософських концепціях / А. Л. Прокопенко // Мультиверсум : філософ. альманах. – 2006. – № 55. – С. 55–59.
4. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка. – М., 2010. – Гл. 19. Социальные изменения, развитие и прогресс. – С. 455–471.

Тема «Соціологічні теорії і концепції соціальних змін»

1. Основні етапи розвитку соціологічних поглядів на сутність соціальних змін.
2. Теорії і концепції причин виникнення, особливостей прояву і наслідків соціальних змін.
3. Сучасні підходи до вивчення соціальних змін.

Завдання для самостійної роботи

- підготувати реферативне повідомлення з аналізом однієї з концепцій соціальних змін;
- по роботі П. Штомпки «Соціологія соціальних змін» проаналізувати основні наукові школи в теорії соціальних змін;
- скласти термінологічний словник з трактуванням понять, використаних в основних соціологічних теоріях і концепціях соціальних змін.

Теми реферативних повідомлень

1. Українська наукова школа в дослідженні соціальних змін.
2. П. Штомпка і його внесок у розвиток теорії соціальних змін.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Дана тема є однією з ключових при вивченні соціальних змін. Саме в ході її вивчення студенти знайомляться із значним числом теорій, поглядів і концепцій, що належать різним соціологам, соціологічним науковим школам і що пояснює з своїх методологічних підходів причини виникнення, особливості прояву і розвитку, наслідку соціальних змін.

У ході вивчення даної теми необхідно ознайомитися з основними теоріями соціальних змін. В даний час соціальні зміни аналізуються в рамках декількох наукових шкіл, а саме:

- конфліктного підходу до пояснення соціальних змін;
- методології класичного еволюціонізму;
- теорій циклічних змін в розвитку суспільства;
- функціональних теорій;
- системного і структурного підходів.

У ході вивчення теми особливу увагу необхідно приділити знайомству з роботами польського соціолога П. Штомпки, який є провідним сучасним теоретиком, який вивчає соціальні зміни.

По завершенню слід визначити сучасні підходи до вивчення соціальних змін ознайомитися з основними роботами українських соціологів з проблем соціальних змін в сучасній Україні.

Основна література

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек. – М., 2000.
2. Гонтога В. М. Синергетика и нелинейные теории социальных изменений [Электронный ресурс] / В. М. Гонтога // Философия и общество. – 2010. – № 2. – С. 106–115. – Режим доступа: https://elibrary.ru/download/elibrary_15263674_79717538.pdf.
3. Козырев Г. И. Социальные процессы и изменения / Г. И. Козырев // Социол. исслед. – 2005. – № 3. – С. 113–119.
4. Штомпка П. Социология социальных изменений [Электронный ресурс] / П. Штомпка. – М., 1996. – С. 5–45. – Режим доступа: <http://klex.ru/lde>.
5. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка. – М., 2010. – Гл. 22. Классические представления об историческом развитии. – С. 513–545.

Додаткова література

1. Валлерстайн И. Социальное изменение вечно? Ничто никогда не меняется? / И. Валлерстайн // Социол. исслед. – 1997. – № 1. – С. 8–22.

2. Куценко О. Д. Социальные изменения и трансформация сквозь призму синергетического подхода / О. Д. Куценко // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2000. – № 492. – С. 123–130.
3. Лапшин В. А. Проблема источников социокультурных изменений в социальных теориях XVIII–XXI веков [Электронный ресурс] / В. А. Лапшин // Знание. Понимание. Умение. – 2013. – № 2. – С. 259–264. – Режим доступа: https://elibrary.ru/download/elibrary_20142665_32021767.pdf.
4. Струк Е. Н. Циклическо-волновой подход к природе социальных изменений [Электронный ресурс] / Е. Н. Струк // Современные проблемы науки и образования. – 2011. – № 6. – Режим доступа: https://elibrary.ru/download/elibrary_17388782_88887002.pdf.
5. Флоря В. М. Эволюционная теория социальных изменений Т. Парсонса. Тенденции и инновации современной науки [Электронный ресурс] / В. М. Флоря // Материалы междунар. науч.-практ. конф., Астана, Казахстан, 21 сентября 2017 г. – Режим доступа: https://elibrary.ru/download/elibrary_30052483_48170297.pdf.
6. Шубрт И. Проблема социальных изменений в перспективе теории Энтони Гидденса [Электронный ресурс] / И. Шубрт // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2012. – № 6. – С. 232–241. – Режим доступа: http://www.jourssa.ru/sites/all/files/volumes/2012_6/Subrt_2012_6.pdf.

Тема «Соціальні процеси в структурі соціальних змін»

1. Поняття і суть соціальних процесів, їх характерні риси.
2. Роль соціальних процесів в соціальних змінах.
3. Типологія соціальних процесів.
4. Рівні виникнення і розвитку соціальних процесів.

Завдання для самостійної роботи

- схематично відобразити типологію соціальних процесів;
- на конкретних прикладах показати взаємозв'язок соціальних процесів і соціальних змін;
- визначити основні соціальні процеси в сучасному українському суспільстві.

Теми реферативних повідомлень

1. П. Штомпка про соціальні процеси.
2. «Кондратьєвські цикли» як форма соціального процесу.

Методичні рекомендації до вивчення теми

У ході вивчення теми необхідно з'ясувати поняття і суть соціальних процесів, виділити їх сутнісні риси, визначити роль соціальних процесів в соціальних змінах.

При вивченні класифікації соціальних процесів необхідно враховувати, що існують різні підходи до їх типології. Так в рамках одного з підходів аналізуються:

- процеси становлення;
- процеси розвитку, що обумовлюють перехід об'єкту до якісно нового стану;
- процеси функціонування, що забезпечують відтворення якісного стану об'єкту;
- процеси руйнування.

Окрім цього виділяються ще і наступні типи соціальних процесів:

- направлені і ненаправлені;
- прогнозовані і непрогнозовані;
- керовані і некеровані;
- короткострокові, оптимальні, довгострокові;
- ендогенні і екзогенні.

У ході вивчення теми необхідно дати характеристику і привести приклади кожного з типів соціальних процесів, бажано на матеріалі функціонування сучасного українського суспільства.

Для розуміння глибини і масштабності виникнення і розвитку соціальних процесів в науковій літературі визначені рівні виникнення і протікання соціальних процесів:

- макропроцеси, які характерні для світової спільноти, держав і сучасних суспільств, а також геоекономічних і геополітичних регіонів;
- мезопроцеси, які характерні для великих соціальних груп індивідів і їх спільнот, а також соціальних організацій і інститутів;
- мікропроцеси, які виявляються в повсякденній життєдіяльності індивідів в малих контактних соціальних групах.

По завершенню вивчення теми необхідно визначити взаємозв'язок і взаємовплив соціальних процесів і соціальних змін.

Основна література

1. Морев М. В. Каминский М. С. Социальные процессы: классическая теория и современная актуальность / М. В. Морев // *Вопр. территориального развития*. – 2016. – Вып. 3(33). – С. 2-13. – Режим доступа: http://vtr.vscs.ac.ru/article/1890/full?_lang=ru.
2. Назаренко С. В. Социология : учеб. пособие / С. В. Назаренко. – СПб., 2009. – Лек. VI. Социальные движения и изменения. – С. 135–236.

3. Плотинский Ю. М. Модели социальных процессов : учеб. пособие для высш. учеб. заведений / Ю. М. Плотинский. – М., 2001. – 296 с.
4. Штомпка П. Социология социальных изменений [Электронный ресурс] / П. Штомпка. – М., 1996. – Режим доступа: <http://klex.ru/ide>.
5. Подольская Е. А. Управление социальными процессами : учебник для высш. учеб. заведений / Е. А. Подольская, В. Н. Назаркина ; Нар. укр. акад., [каф. филос. и гуманитар. дисциплин]. – Харьков : Изд-во НУА, 2015. – 500 с.

Додаткова література

1. Капітан В. Поняття та роль соціальних процесів в забезпеченні соціальної безпеки / В. Капітан // Наук. вісник. – 2010. – Вип. 10. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavniststvo_1/visnik10/fail/Kapitan.pdf.
2. Козырев Г. И. Социальные процессы и изменения / Г. И. Козырев // Социол. исслед. – 2005. – № 3. – С. 113–119.
3. Тезаурус по социологии / под ред. Ж. Тощенко. – М., 2009. – Разд. IV. Социальное развитие. Социальные процессы. – С. 203–213.

Модуль 2. Соціальні зміни: основні характеристики

Тема «Трансформація і модернізація в структурі соціальних змін»

1. Поняття і суть соціальної трансформації.
2. Особливості, тенденції і напрями соціальних трансформацій в сучасному суспільстві.
3. Поняття і суть модернізації.
4. Модернізація як чинник і результат соціальних змін.
5. Основні маркери визначення трансформаційного періоду.

Завдання для самостійної роботи

- визначити основні показники трансформаційних процесів в суспільстві;
- привести конкретні приклади трансформаційних процесів в основних соціальних інститутах і соціальній структурі суспільства;
 - проаналізувати основні проблеми, що виникають в суспільстві, яке трансформується;
 - привести конкретні приклади модернізаційних процесів в основних соціальних інститутах суспільства.

Теми реферативних повідомлень

1. Суперечності і парадокси соціальної трансформації.
2. Особливості і проблеми життєдіяльності в суспільстві, яке трансформується.
3. Суть і критика теорії модернізації: погляд П. Штомпки.
4. Модернізація як чинник виникнення ризиків в суспільстві (на підставі роботи У. Бека «Суспільство ризиків»).
5. Проблеми модернізації в роботі З. Баумана суспільство, що «Індивідуалізувалося».

Методичні рекомендації до вивчення теми

Важливе місце при вивченні соціальних змін займає вивчення трансформації як найбільш глибокої і масштабної соціальної зміни. У ході вивчення проблем соціальної трансформації необхідно:

- вивчити поняття і суть соціальної трансформації;
- дати системні характеристики соціальної трансформації;
- визначити передумови і причини виникнення трансформаційних процесів в суспільстві;
- виявити закономірності виникнення і розвитку трансформаційних змін;
- охарактеризувати об'єкти і суб'єкти соціальної трансформації;
- визначити особливості, тенденції і спрямованість соціальних трансформацій в основних соціальних інститутах суспільства;
- позначити особливості, тенденції і спрямованість соціальних трансформацій в соціальній структурі суспільства;
- показати взаємодію соціальних підструктур і соціальних суб'єктів в процесі соціальної трансформації;
- прослідкувати зміну суспільної свідомості і особи в процесі соціальної трансформації;
- показати взаємодію і взаємозв'язок соціальної трансформації і процесів розвитку суспільства;
- позначити особливості і проблеми життєдіяльності в суспільстві, що трансформується;
- виявити суперечності і парадокси соціальної трансформації.

Не менш важливим для глибокого розуміння суті соціальних змін є розгляд процесів модернізації, які є і причинами, і наслідками (результатами) соціальних змін. При аналізі суті модернізації слід чітко з'ясувати, що прогресивний, поступальний розвиток суспільства неможливий без модернізації у всіх сферах його функціонування. У зв'язку з цим, в ході вивчення теми необхідно проаналізувати модернізацію як явище і процес, з'ясувати її взаємозв'язок і взаємовплив з соціальними змінами.

Окрім цього, трансформаційні і модернізаційні процеси суттєво впливають на життєдіяльність людей в суспільстві, що трансформується. У зв'язку з цим в завершенні вивчення теми слід звернути увагу на вплив цих процесів трансформації і модернізації на соціальне самопочуття людей.

Основна література

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 381 с.
2. Головка В. В. Модернізаційні теорії [Електронний ресурс] / В. В. Головка // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / редкол.: В. А. Смолій (гол.) та ін. ; НАН України, Інститут історії України. – Київ : Наук. думка, 2010. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Modernizatsii_teorii.
3. Гражевская Н. И. Отображение трансформационных процессов в системе категорий социально-экономической динамики / Н. И. Гражевская // Эконом. теория. – 2007. – № 4. – С. 19–29.
4. Катаев С. Л. Особливості трансформації українського суспільства / С. Л. Катаев // Сучасне українське суспільство. – Київ, 2006. – С. 57–82.
5. Подольская Е. А. Управление социальными процессами : учебник для высш. учеб. заведений / Е. А. Подольская, В. Н. Назаркина ; Нар. укр. акад., [каф. философии и гуманитар. дисциплин]. – Харьков : Изд-во НУА, 2015. – 500 с.
6. Суспільна трансформація: концептуалізація, тенденції, український досвід [Електронний ресурс] / за ред. В. В. Танчера, В. П. Степаненка. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2004. – 244 с. – Режим доступу: http://i-soc.com.ua/assets/files/library/social_transformation.pdf.
7. Алексеєва О. А. Концепт «Соціальні трансформації» та його значення для дослідження соціальних змін в українському суспільстві [Електронний ресурс] / О. А. Алексеєва, Д. А. Раакша. – Режим доступу: http://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob13_75.pdf.

Додаткова література

1. Глушкова Л. В. Трансформація процесу становлення соціальних інститутів в умовах глобалізації / Л. В. Глушкова // Грані. – 2009. – № 2. – С. 67–69.
2. Ковтуненко Е. С. Методологія та методика побудови теорії трансформаційних процесів [Електронний ресурс] / Л. В. Ковтуненко. – Режим доступу: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4833/1/11%20-%201_9_%20-%2012.pdf.
3. Ковтуненко Е. Про категоріальний статус поняття «соціальна трансформація» в загальносоціологічній теорії / Е. Ковтуненко // Соціальні

виміри суспільства : зб. наук. праць. – Київ : НАНУ, Інститут соціології, 2002. – Вип. 5. – С. 31–40.

4. Ковтуненко Е. С. Образ трансформаційних процесів в сучасних західних соціологічних парадигмах / Е. С. Ковтуненко // Соціологічні дослідження : зб. наук. праць. – Луганськ : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2002. – №1(2). – С. 97–103.

5. Ковтуненко Е. С. Аналіз основних понять теорії соціальних трансформацій / Е. С. Ковтуненко // Вісн. КНУ ім. Т. Шевченка: Соціологія. Психологія. Педагогіка. – Київ : ВПЦ «Київ. ун-т», 2003. – Вип. 15-16. – С. 78–81.

6. Ковтуненко Е. С. Методологічні проблеми соціологічного дослідження трансформаційних процесів / Е. С. Ковтуненко // Вісн. КНУ ім. Т. Шевченка: Соціологія. Психологія. Педагогіка. – Київ : ВПЦ «Київ. ун-т», 2003. – Вип. 19. – С. 10–13.

7. Мартэн Д. Социальные изменения трансформации и модернизации: теоретические уроки эмпирических исследований / Д. Мартэн // Социол. исслед. – 2002. – № 8. – С. 57–65.

8. Соболев В. О. Соціологи в пошуках сталих структур трансформаційних процесів / В. О. Соболев // Укр. соціум. – 2007. – № 5/6. – С. 86–98.

Модуль 3. Соціальні зміни в сучасних суспільствах

Тема «Сучасне суспільство у фокусі соціальних змін»

1. Структурні зміни: поняття, суть, характеристики.
2. Характеристики змін соціально-класової, соціально-територіальної, соціально-демографічної, соціально-професійної структури, соціально-етнічної структури сучасного суспільства.
3. Інституційні зміни: поняття, суть, характеристики.
4. Соціальні наслідки і результати змін в соціальній структурі сучасного українського суспільства.

Завдання для самостійної роботи

- визначити основні загальні тенденції соціальних змін в основних соціальних інститутах суспільства;
- підготувати реферативну доповідь з аналізом сучасних соціальних змін в одному з соціальних інститутів суспільства;
- спираючись на дані соціологічних досліджень і наукову літературу привести приклади змін соціально-класової, соціально-територіальної, соціально-демографічної, соціально-професійної структури, соціально-етнічної структури сучасного суспільства.

Теми реферативних повідомлень

1. Соціологічний аналіз змін в структурі населення сучасного українського суспільства.
2. Роль і місце окремих соціальних груп, осіб в соціальних змінах (по роботі роботи П. Штомпки «Соціологія соціальних змін»).
3. Вплив демографічних процесів на зміни соціальної структури суспільства.

Методичні рекомендації до вивчення теми

На початку вивчення теми необхідно визначити поняття і суть структурних змін, а також суть зміни соціальної структури суспільства, причини і чинники цих процесів.

Далі необхідно проаналізувати співвідношення трансформаційних процесів в суспільстві і змін в соціальній структурі.

У ході вивчення теми необхідно дати характеристики змін соціально-класової, соціально-територіальної, соціально-демографічної, соціально-професійної, соціально-етнічної структури сучасного суспільства.

Окрім цього слід визначити роль і місце окремих соціальних груп, осіб і спільнот в соціальних змінах.

У даній темі важливе місце займає соціологічний аналіз змін в структурі населення суспільства, а також дослідження впливу демографічних процесів на зміни соціальної структури суспільства.

Окрім цього в ході вивчення теми необхідно ознайомитися із змінами в основних соціальних інститутах сучасного суспільства.

По завершенню вивчення теми необхідно визначити соціальні наслідки і результат зміни соціальної структури суспільства.

Основна література

1. Глушкова Л. В. Трансформація процесу становлення соціальних інститутів в умовах глобалізації / Л. В. Глушкова // Грані. – 2009. – № 2. – С. 67–69.
2. Катаєв С. Л. Сучасне українське суспільство / С. Л. Катаєв. – Київ, 2006.
3. Коваліско Н. В. Методологічні засади соціологічного аналізу трансформації соціальної структури українського суспільства / Н. В. Коваліско // Укр. соціум. – 2006. – № 1(12).
4. Петрушина Т. О. Социально-экономическое поведение населения Украины в условиях институциональных перемен / Т. О. Петрушина. – Киев, 2008. – 537 с.

5. Социальная структура и личность в процессе радикальных социальных изменений: анализ Украины в период трансформаций / Мелвил Л. Кон, В. Хмелько, В. Паниотто, Хо-Фунг Хунг // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2005. – № 3. – С. 24–64.

Додаткова література

1. Глушкова Л. В. Особливості змін структури українського суспільства у глобалізаційному процесі / Л. В. Глушкова // Грані. – 2016. – № 4 (132) квітень. – С. 74–77.

2. Держава та глобальні соціальні зміни: 25 років української незалежності : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конфер., Київ, 29–30 листоп. 2016 р. / укл.: А. А. Мельниченко, П. В. Кутуєв. – Київ ; Одеса : Айс Принт, 2016. – 355 с.

3. Соціологія в ситуації соціальних невизначеностей : тези доп. I Конгр. Соціол. асоц. України, Харків, 15–17 жовт. 2009 р. / Соціол. асоц. України ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 475 с.

Тема «Соціальна поведінка і соціальна діяльність: аналіз в контексті соціальних змін»

1. Особливості формування соціальної поведінки під впливом соціальних змін.

2. Суперечності, проблеми і соціальні наслідки трансформації соціальної поведінки людей в умовах соціальних змін.

3. Проблеми адаптації особи до динамічних соціальних змін.

Завдання для самостійної роботи

- на конкретних прикладах показати взаємозв'язок і взаємовплив соціальних змін і соціальної поведінки особи;

- на конкретних прикладах показати взаємозв'язок і взаємовплив соціальних змін і характеру соціальної взаємодії;

- визначити круг проблем життєдіяльності особистості в процесі соціальних змін.

Теми реферативних повідомлень

1. Проблеми адаптації людей до соціальних змін (на підставі роботи Е. Тоффлера «Шок майбутнього»).

2. Особливості соціальної поведінки і соціальної діяльності в умовах кризових соціальних змін.

3. Роль особистості в соціальних змінах (на підставі роботи П. Штомки «Соціологія соціальних змін»).

Методичні рекомендації до вивчення теми

Вивчення даної теми спецкурсу дозволить виявляти і аналізувати особливості формування соціальної поведінки особистості під впливом соціальних змін. Такий акцентний розгляд даної проблеми дозволяє не тільки пояснювати зміну соціальної поведінки соціальних груп, окремих осіб, але і прогнозувати її в умовах соціальних змін. Дану проблему доцільно розглядати в дискурсі «травми» соціальних змін, яка фундаментально досліджена у ряді робіт П. Штомки.

Окрім цього, в ході вивчення теми слід звернутися і до проблем адаптації особистості до динамічних соціальних змін, з'ясувати суть поняття і особливості прояву адаптивних механізмів особи, меж соціальної адаптації. При вивченні цього аспекту теми слід звернутися до відповідних розділів роботи Е. Тоффлера «Шок майбутнього».

При цьому, слід спробувати спрогнозувати суперечності, проблеми і соціальні наслідки трансформації соціальної поведінки людей під впливом соціальних змін.

По завершенню вивчення теми необхідно визначити особливості формування соціальної взаємодії і соціальних відносин під впливом соціальних змін і дати їм характеристику. Саме такий погляд на суть і особливості соціальної взаємодії і соціальних взаємостосунків в суспільстві, що динамічно змінюється, дозволить побачити взаємозв'язок і взаємовплив соціальної реальності, що змінюється, і форм життєдіяльності особи в таких умовах для використання цих знань і спостережень в подальшій практичній діяльності.

Основна література

1. Воробйова Л. С. Соціокультурна трансформація особистості в контексті глобалізаційних процесів / Л. С. Воробйова // Грані. – 2005. – № 6. – С. 75–78.

2. Ефременко Т. О. Социально-экономическое поведение населения в условиях институциональных перемен / Т. О. Ефременко // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Харків, 2002. – С. 342–346.

3. Злобіна О. Особистість як суб'єкт соціальних змін / О. Злобіна. – Київ, 2004. – 241 с.

4. Панькова О. Адаптаційні ресурси українського суспільства в умовах соціальної травми [Електронний ресурс] / О. Панькова. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-34/doc/4/06.pdf>.

5. Петрушина Т. О. Социально-экономическое поведение населения Украины в условиях институциональных перемен / Т. О. Петрушина. – Киев, 2008. – 537 с.
6. Социальная структура и личность в процессе радикальных социальных изменений: анализ Украины в период трансформаций / Мелвил Л. Кон, В. Хмелько, В. Паниотто, Хо-Фунг Хунг // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2005. – № 3. – С. 24–64.
7. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М., 2003.
8. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка. – М., 2010. – Гл. 20: Травма социальных изменений. – С. 472–492.
9. Штомпка П. Социальное изменение как травма / П. Штомпка // Социол. исслед. – 2001. – № 1. – С. 6–16.
10. Яницкий О. Н. Адаптация как вечная проблема [Электронный ресурс] / О. Н. Яницкий // Власть. – 2016. – № 4. – С. 69–74. – Режим доступа: <http://jour.isras.ru/upload/journals/2/articles/4191/submission/original/4191-7762-1-SM.pdf>.

Додаткова література

1. Андреева Г. М. Социальная психология и социальные изменения / Г. М. Андреева // Психолог. журн. – 2005. – № 5. – С 5–15.
2. Журавлева Н. А. Динамика ценностных ориентаций молодежи в условиях социально-экономических изменений / Н. А. Журавлева // Психолог. журн. – 2006. – № 1. – С. 35–44.
3. Лобанова А. С. Ценностные ориентации: концептуализация понятия в контексте социальных изменений / А. С. Лобанова // Грані. – 2009. – № 3. – С. 89–93.
4. Марченко А. Кризові зміни у суспільстві та соціальне самопочуття населення / А. Марченко // Соціологія в ситуації соціальних невизначеностей : тези доп. I Конгр. Соціол. асоц. України, Харків, 15–17 жовт. 2009 р. / Соціол. асоц. України ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – С. 185.
5. Нагорний А. А. Специфіка особистої кризи в період суспільних трансформацій / А. А. Нагорний // Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Харків, 2008. – С. 126–131.

Тема «Соціальні зміни в сучасному українському суспільстві: основні тенденції»

1. Українське суспільство як суспільство, що трансформується: основні характеристики.

2. Основні сфери соціальних змін в українському суспільстві: зміни в системі освіти; зміни в соціальній структурі суспільства; зміни ціннісних орієнтацій.

3. Проблеми, суперечності і соціальні наслідки соціальних змін в сучасному українському суспільстві.

Завдання для самостійної роботи

- на конкретних прикладах продемонструвати тенденції соціальних змін в якому-небудь соціальному інституті сучасного українського суспільства;
- визначити основні чинники соціальних змін в сучасному українському суспільстві.

Теми реферативних повідомлень

1. Проблематика соціологічних досліджень соціальних змін в сучасному українському суспільстві.

2. Сприйняття населенням України сучасних соціальних змін (за матеріалами соціологічних досліджень).

Методичні рекомендації до вивчення теми

На початку вивчення теми на підставі знайомства з науковою літературою необхідно з'ясувати, чому сучасне українське суспільство характеризують як суспільство змінюється.

Далі слід визначити передумови і причини, основні чинники соціальних змін в сучасному українському суспільстві.

У ході вивчення теми необхідно проаналізувати соціальні зміни в основних сферах українського суспільства, а саме:

- зміни в системі освіти;
- зміни у функціонування інституту сім'ї;
- зміни в соціальній структурі суспільства;
- зміни ціннісних орієнтацій;
- зміни соціальної поведінки і соціальної взаємодії.

На підставі вивченого матеріалу слід визначити проблеми, суперечності і соціальні наслідки соціальних змін в сучасному українському суспільстві.

Основна література

1. Афонін Е. А. Закономірності та особливості української трансформації [Електронний ресурс] / Е. А. Афонін, О. В. Сушій // Стратегічна панорама. – 2015. – № 1. – С. 94–108. – Режим доступу: <http://panorama.niss.gov.ua/content/articles/files/12s-1456310188.pdf>.
2. Куценко О. Украина в трансформационных процессах: Quo vadis? [Электронный ресурс] / О. Куценко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. – № 1. – С. 18–32. – Режим доступа: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/90318/02-Kutsenko.pdf?sequence=1>.
3. Петрушина Т. О. Социально-экономическое поведение населения Украины в условиях институциональных перемен / Т. О. Петрушина. – Киев, 2008. – 537 с.
4. Соціологія в ситуації соціальних невизначеностей : тези доп. I Конгр. Соціол. асоц. України, Харків, 15–17 жовт. 2009 р. / Соціол. асоц. України ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 475 с.
5. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2018. – Вип. 5 (19). – 234 с.

Додаткова література

1. Анурьева М. Г. Динамика социальных изменений сквозь призму судеб нескольких поколений одной украинской семьи / М. Г. Анурьева // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України. – Харків, 2001. – С. 522–525.
2. Бакіров В. С. Шляхи системної трансформації українського суспільства: підсумки та перспективи / В. С. Бакіров, О. А. Фісун // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ, 2002. – № 543. – С. 37–44.
3. Балакірева О. М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві / О. М. Балакірева // Укр. соціум. – 2007. – № 2. – С. 7–19.
4. Соціологічні зрізи українського суспільства (моніторинг соціально-економічних очікувань населення: 2005–2014 рр.) [Електронний ресурс] : наукова доповідь / [Балакірева О. М., Серета Ю. В., Дмитрук Д. А. та ін.] ; НАН України ; ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – Київ, 2015. – 78 с. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/docs/sr/286.pdf>.

Тема «Соціологічні дослідження соціальних змін»

1. Методологічні підходи до вивчення соціальних змін.
2. Завдання соціологічного вивчення соціальних змін і соціальних процесів.
3. Основні індикатори соціальних змін і їх застосування при проведенні соціологічних досліджень.
4. Проблеми соціологічного вивчення соціальних змін.

Завдання для самостійної роботи

- на підставі аналізу наукової літератури, матеріалів наукових конференцій визначити спектр проблематики сучасних соціологічних досліджень соціальних змін;
- обґрунтувати значення соціологічних досліджень для прогнозування соціальних змін;
- підготувати матеріали з результатами конкретно-соціологічних досліджень, що відображають соціальні зміни в сучасному суспільстві;
- визначити можливість застосування результатів соціологічних досліджень соціальних змін в практиці майбутньої професійної діяльності соціологів.

Теми реферативних повідомлень

1. Українська наукова школа у вивченні соціальних змін.
2. Роль соціологів у вивченні соціальних змін.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Важливою частиною даної завершальної теми курсу є ознайомлення із специфікою соціологічного вивчення соціальних змін.

Завданнями цього вивчення є:

- визначення необхідності, причин і чинників соціальних змін;
- оцінка їх стану і виявлення проблем розвитку;
- виявлення зав'язків з іншими соціальними процесами і змінами;
- прогнозування спрямованості і результативності соціальних змін.

Важливе місце у визначенні специфіки соціологічного вивчення соціальних змін і соціальних процесів є визначення основних індикаторів соціальних змін і їх застосування в ході соціологічних досліджень.

По завершенню вивчення теми необхідно визначити тенденції сучасних соціологічних досліджень соціальних змін в сучасному українському суспільстві.

Основна література

1. Добренев В. И. Методы социологического исследования : учеб. для студ. вузов / В. И. Добренев, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 767 с.
2. Мартэн Д. Социальные изменения трансформации и модернизации: теоретические уроки эмпирических исследований / Д. Мартэн // Социол. исслед. – 2002. – № 8. – С. 57–65.
3. Социология развития: современные теории и проблемы : материалы Первого Всерос. социол. конгр. / [авт. кол.: А. О. Бороноев, В. Я. Ельмеев, Ю. В. Перов и др.]. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2004. – 377 с.
4. Соціологія в ситуації соціальних невизначеностей : тези доп. I Конгр. Соціол. асоц. України, Харків, 15–17 жовт. 2009 р. / Соціол. асоц. України ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 475 с.
5. Україна–2002. Моніторинг соціальних змін / НАН України, Ін-т соціол. ; [за ред. В. Ворони, М. Шульги]. – Київ, 2002. – 666 с.
6. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка. – М., 1996.

Додаткова література

1. Головаха Є. І. Суспільство, що трансформується. Досвід соціологічного моніторингу в Україні / Є. І. Головаха. – Київ, 1997.
2. Заславская Т. И. Методологические проблемы изучения посткоммунистических трансформационных процессов / Т. И. Заславская // Методология, теория и практика социологического анализа современного общества : сб. науч. тр. – Харьков, 1999. – С. 3–9.
3. Квітка С. А. Методи соціального прогнозування / С. А. Квітка // Грані. – 2003. – № 5. – С. 107–112.
4. Лисовский В. Т. Динамика социальных изменений (Опыт сравнительных социологических исследований российской молодежи) / В. Т. Лисовский // Социол. исслед. – 1998. – № 3. – С. 89–93.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

На підставі нижче запропонованої схеми виявити і проаналізувати соціальні зміни (або будь-яку зміну, яку ми можемо визначити як «соціальну»):

- у соціальному інституті освіти;
- у соціальному інституті сім'ї;
- у соціальному інституті політики;
- у соціальному інституті економіки;
- у молодіжному середовищі;
- у структурі професійних орієнтацій сучасної молоді;
- у структурі дозвілля і вільного часу якої-небудь соціально-демографічної групи;
 - у соціальній поведінці представників будь-якої соціально-демографічної групи;
 - у соціально-демографічній структурі суспільства;
 - у соціально-професійній структурі суспільства;
 - у соціально-поселенській структурі суспільства;
 - у системі ціннісних орієнтацій представників будь-якої соціально-демографічної групи;
- у системі і технологіях управління на мікро-, макро- і мезорівнях;
- у соціальній політиці;
- у формах соціальних взаєностосунків, взаємодій і комунікацій.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ВИКОНАННЮ ЗАВДАНЬ

Виконання індивідуального завдання направлено на глибоке, комплексне вивчення однієї з соціальних змін в сучасному українському суспільстві, в соціальних інститутах і соціальних спільнотах.

Виконане індивідуальне завдання представляється викладачу у вигляді самостійно виконаної реферативно-аналітичної роботи (5–7 сторінок друкарського тексту) і представляється у вигляді повідомлення на семінарському занятті в рамках розгляду теми, до якої відноситься дане питання.

Зміст виконаного індивідуального завдання повинен включати наступні елементи:

- обґрунтування актуальності вивчення даної соціальної зміни;
- аналіз категоріального апарату проблеми;
- аналіз наукової літератури з даної проблеми;
- обґрунтування теорії, концепції, в рамках якої аналізується дана соціальна зміна;
 - визначення типу і характеру вибраної соціальної зміни відповідно до прийнятої класифікації;
 - чіткий, логічний виклад сутності питання;
 - аналіз результатів соціологічних досліджень, що відносяться до аналізованої соціальної зміни;
 - аналіз і прогноз можливих проблем і ризиків в результаті досліджуваної соціальної зміни;
 - основні висновки з проблеми, що вивчається, які повинні включати обґрунтування можливості застосування одержаних знань з даного питання в подальшій практичній роботі.

При виконанні індивідуального завдання слід спиратися на роботи теоретиків соціальних змін (П. Штомпки, Е. Тоффлера, Е. Гідденса тощо), українських соціологів і використовувати матеріали соціологічних досліджень соціальних змін в сучасній Україні.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ З КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН»

1. Актуальність вивчення соціальних змін на сучасному етапі розвитку суспільства.
2. Теоретичні і методологічні підходи до аналізу соціальних змін.
3. Сутність соціологічного підходу до аналізу соціальних змін.
4. Класифікація концептуальних поглядів на причини, сутність і наслідки соціальних змін.
5. Конфліктний підхід в поясненні соціальних змін.
6. Застосування методології класичного еволюціонізму до вивчення соціальних змін.
7. Еволюційна теорія Г. Спенсера в концепції соціальних змін.
8. Теорії циклічних змін О. Шпенглера, А. Тойнбі при дослідженні соціальних змін в суспільстві.
9. Особливості формаційного підходу при аналізі соціальних змін в процесі розвитку суспільства.
10. Особливості цивілізаційного підходу при аналізі соціальних змін в процесі розвитку суспільства.
11. Функціональні теорії в концепції соціальних змін.
12. Особливості застосування системної теорії при дослідженні соціальних змін.
13. П. Штомпка і його внесок у розвиток теорії соціальних змін.
14. Теорія соціального поля П. Штомпки в концепції соціальних змін.
15. Структурна теорія і її роль при аналізі соціальних і соціетальних змін.
16. Сучасні підходи до вивчення соціальних змін.
17. Соціальні зміни: поняття, суть.
18. Типологія соціальних змін.
19. Рівні виникнення і розвитку соціальних змін.
20. Особливості і суть аналізу економічних, політичних, культурних, соціальних змін.
21. Сфери протікання соціальних змін.
22. Особливості соціальних змін в соціальних спільнотах і групах.
23. Особливості соціальних змін в соціальних інститутах.
24. Види соціальних змін.
25. Роль і місце соціальних змін у функціонуванні суспільства.
26. Чинники і джерела соціальних змін.
27. Соціальні процеси в структурі соціальних змін.
28. Поняття і суть соціальних процесів.
29. Основні характеристики соціальних процесів.
30. Роль соціальних процесів в соціальних змінах.
31. Основні підходи до типології соціальних процесів.

32. Рівні виникнення і протікання соціальних процесів.
33. Взаємозв'язок і взаємовплив соціальних процесів і соціальних змін.
34. Прогрес і регрес як «вектори» соціальних змін.
35. Поняття і суть соціального прогресу і регресу, особливості їх соціологічного аналізу.
36. Поняття і суть прогресивних соціальних процесів, чинники їх розвитку.
37. Показники соціального прогресу і його характеристики.
38. Поняття і суть регресивних соціальних процесів, чинники їх виникнення.
39. Соціальні механізми регулювання прогресивними і регресивними соціальними процесами.
40. Форми і механізми соціальних змін.
41. Поняття і суть хвильової динаміки в соціальних змінах.
42. Нелінійна динаміка соціальних змін в сучасній соціальній реальності і її вплив на тенденції розвитку суспільства.
43. «Кондратьєвські цикли» і їх застосування до аналізу соціальних змін.
44. Механізми соціальних змін.
45. Трансформація суспільства: суть, причини, соціальні механізми.
46. Соціальна трансформація як процес системних змін об'єктивної реальності.
47. Системні характеристики соціальної трансформації.
48. Передумови і причини виникнення трансформаційних процесів в суспільстві.
49. Закономірності виникнення і розвитку трансформаційних змін.
50. Об'єкти соціальної трансформації: загальні характеристики.
51. Особливості, тенденції і спрямованість соціальних трансформацій в основних соціальних інститутах суспільства.
52. Взаємодія і взаємозв'язок соціальної трансформації і процесів розвитку суспільства.
53. Особливості і проблеми життєдіяльності особи в суспільстві, що трансформується.
54. Суперечності і парадокси соціальної трансформації.
55. Інноваційні процеси в структурі соціальних змін.
56. Інновації як каталізатор соціальних змін.
57. Соціальні рухи і соціальні зміни: аналіз взаємовпливу.
58. Соціальні зміни в сучасних суспільствах: основні тенденції.
59. Інституційні зміни: поняття, суть, характеристики.
60. Співвідношення інституційних змін і трансформаційних процесів в соціальних інститутах.
61. Соціальна структура сучасного суспільства у фокусі соціальних змін.

62. Структурні зміни: поняття, суть, характеристики.
63. Суть зміни соціальної структури суспільства, причини і чинники цих процесів.
64. Співвідношення трансформаційних процесів в суспільстві і змін соціальної структури.
65. Соціальні наслідки і результати зміни соціальної структури суспільства.
66. Вплив демографічних процесів на зміни соціальної структури суспільства.
67. Соціальна поведінка і соціальна взаємодія: аналіз в контексті соціальних змін.
68. Особливості формування соціальної поведінки особи під впливом соціальних змін.
69. Проблема адаптації особи до динамічних соціальних змін.
70. Соціальні зміни як детермінанта виникнення ризиків.
71. Соціальні зміни як специфічне поле і середовище виникнення ризиків.
72. Проблеми співвідношення ризиків і соціальних змін.
73. Типологія ризиків, що виникають в процесі соціальних змін.
74. Ризики соціальної діяльності в умовах соціальних змін.
75. Соціальні механізми зниження ризиків в процесі соціальних змін.
76. Соціальні зміни в сучасному українському суспільстві: основні тенденції.
77. Передумови і причини, основні чинники соціальних змін в сучасному українському суспільстві.
78. Тенденції сучасних соціологічних досліджень соціальних змін в сучасному українському суспільстві.
79. Особливості застосування теоретичних знань в практиці управління соціальними змінами.
80. Завдання соціологічного вивчення соціальних змін і соціальних процесів.
81. Основні індикатори соціальних змін і їх застосування в ході соціологічних досліджень.
82. Проблеми прогнозування соціальних змін.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ І КОНТРОЛЬ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ	5
ПРОГРАМА КУРСУ	7
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	13
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ	16
<i>Модуль 1. Теоретичні і методологічні підходи до аналізу соціальних змін</i>	
Тема «Соціальні зміни: поняття, суть, типологія»	16
Тема «Соціологічні теорії і концепції соціальних змін»	18
Тема «Соціальні процеси в структурі соціальних змін»	20
<i>Модуль 2. Соціальні зміни: основні характеристики</i>	
Тема «Трансформація і модернізація в структурі соціальних змін»	22
<i>Модуль 3. Соціальні зміни в сучасних суспільствах</i>	
Тема «Сучасне суспільство у фокусі соціальних змін»	25
Тема «Соціальна поведінка і соціальна діяльність: аналіз в контексті соціальних змін»	27
Тема «Соціальні зміни в сучасному українському суспільстві: основні тенденції»	30
Тема «Соціологічні дослідження соціальних змін»	32
ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ	34
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ВИКОНАННЮ ЗАВДАНЬ	35
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ З КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН»	36

Навчальне видання

СОЦІОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

Методичні рекомендації
для студентів, які навчаються за спеціальністю
054 Соціологія

(кредитно-модульна система)

А в т о р - у п о р я д н и к УДОВИЦЬКА Тетяна Анатоліївна

В авторській редакції
Комп'ютерний набір *Т. А. Удовицька*

Підписано до друку 23.09.2019. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Ум. друк. арк. 2,32. Обл.-вид. арк. 1,7.
Тираж 5 пр. Зам. №

План 2018/19 навч. р., поз. № 3 у переліку робіт кафедри

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Надруковано у видавництві
Народної української академії.

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.